

Nr 5.

Ankom till Riksdagens kansli den 11 febr. 1910 kl. 4 e. m.

Utlåtande, i anledning af verkställd granskning af justitieombudsmannens ämbetsförvaltning.

För den enligt 42 § 2 mom. riksdagsordningen lagutskottet åliggande granskning rörande förvaltningen af justitieombudsmansämbetet hafva båda kamrarna till utskottet hänvisat justitieombudsmannens vid innevarande riksdag afgifna ämbetsberättelse.

För samma ändamål har utskottet från justitieombudsmansexpeditionen mottagit ej mindre de diaries, hvilka under tiden från senaste riksdags början till början af innevarande riksdag förts i ofvannämnda expedition samt under justitieombudsmannens ämbetsresor, än äfven expeditionens registratur för berörda tid. Dessutom hafva på särskild begäran handlingarna rörande åtskilliga af justitieombudsmannen handlagda ärenden hållits utskottet till handa.

Öfver den numera fullbordade granskningen af ofvan angifna handlingar får utskottet härmed afgifva utlåtande.

I ämbetsberättelsen, hvilken afser förvaltningen af ämbetet under nästlidet år, lämnas till en början enligt vanlig ordning en redogörelse för sådana mot ämbets- eller tjänstemän för fel eller försummelse i ämbete eller tjänst anställda åtal, som under år 1909 blifvit slutligen afgjorda eller åtminstone i en instans pröfvade.

Sedan justitieombudsmannen härefter omnämnt trettio två ärenden, som föranledt annan åtgärd än åtal, redogör han i berättelsen för af honom nedannämnda dagar år 1909 till Kungl. Maj:t afgifna fram-

ställningar i följande ämnen, nämligen: den 2 januari angående ändring af bestämmelserna om rätt för domstol att förklara någon ovärdig att föra andras talan inför rätta; den 4 januari om revision af allmänna strafflagen; den 13 februari angående upphäfvande af gällande bestämmelser om förord vid ämbetens och tjänsters tillsättande; den 1 mars angående utspisningen vid tvångsarbetsanstalten å Svartsjö; den 2 mars om ändring af 6 § i lagen angående vård af enskildes skogar den 24 juli 1903; den 22 mars angående ändring af aktiebolagslagen i syfte att förhindra obehörigt begagnande af annans firma; den 6 april angående ändring af gällande bestämmelser om domboksrenovation; den 5 maj angående förtydligande af bestämmelserna i 68 § strafflagen för krigsmakten; den 24 maj om ändring uti instruktionen för rikets allmänna kartverk den 7 april 1906; den 10 juni angående ordningen för återbekommande af revisionsskilling; den 12 juni om ändring i läkartaxan den 31 oktober 1890; den 22 juni angående den tid, inom hvilken krigsdomstol skall anställa rannsaking med häktad; den 25 juni angående ordningen för så kallade deserta måls företagande till behandling i högsta domstolen; den 9 augusti angående rösträtt vid bolagsstämma m. m.; den 16 september angående förtydligande af tryckfrihetsförordningens bestämmelser i syfte att bereda erforderligt skydd åt anonymitetsrätten; den 30 september angående ändring af 36 § i förordningen om krigsdomstolar och rättegången därstädes den 11 juni 1868; den 5 oktober angående skyndsammare behandling af lösdrivvare, som äro eller antagas vara utlänningar; den 6 oktober angående stället för fängelsestraffs verkställande; samt den 3 november angående ändring af gällande bestämmelser om äktenskapsskillnad.

Härefter redogör justitieombudsmannen för den vidare behandlingen af åtskilliga af honom under åren 1905—1908 hos Kungl. Maj:t gjorda framställningar, nämligen: angående laga verkan åt nöjdförklaring, som af militärfänge afgifves inför vederbörande befälhafvare; dagtraktamente och reseersättning åt ledamot i ägodelningsrätt och god man vid landtmäteriförrättningar; Norrlandsmålens handläggning af vissa divisioner i Svea hofrätt; skyndsammare handläggning af tvister om ersättning på grund af lagen angående ersättning för skada till följd af olycksfall i arbete m. m.; ändring af bestämmelserna i förordningen angående verkställighet, i vissa fall, af straff, ådömdt genom icke laga kraft ägande utslag, den 30 maj 1873; verkställighet af utslag i mål om ersättning på grund af lagen angående ersättning för skada till följd af olycksfall i arbete; justeringen vid hofrätterna; allmänna åklagare såsom tillsyningsmän vid kronohäkte brottmålsdomarbefattningarna och därmed förenade

löneförmåner; revision af lagens bestämmelser om rättegångskostnadsersättning; anordningen af fängstransporter; förbud emot användande i firma af beteckningen »riks-» eller därmed jämförligt uttryck.

Justitieombudsmannen berör därefter under särskilda rubriker frågorna om verkan af återkallelse af borgensutfästelse, innan borgensaf-talet slutits, om innebörden af uttrycket »allmän plats» i 102 § strafflagen för krigsmakten, om växelacceptants skyldighet att gälda ränta, om omfattningen af löftesmans regressrätt, om skyldighet för skogsvårdsstyrelse, på hvares begäran öfverexekutor meddelat skogsägare afverkningförbud, att, vid äfventyr att detsamma eljest upphör, inom 30 dagar efter det förbudet meddelades instämma skogsägaren till domstol, om verkan däraf, att part, som vid viss påföljd fått sig förelagdt att iakttaga inställelse angifven rättegångsdag å visst klockslag, uteblifver vid upprop, om proprielöftesmans betalningsskyldighet för ett efter uppsägning betalbart skuldebref samt om verkan däraf, att den, som framställt jäf mot en i konkurs bevakad fordran, återkallar jäfvet vid rätten, dit detsamma såsom tvistigt hänskjutits.

I berättelsen har justitieombudsmannen afgifvit särskilda framställningar till Riksdagen angående lag om husrannsakan samt om lagstiftning rörande grunderna för och förfarandet vid utvisning ur riket af utlänningar m. m. Öfver dessa framställningar kommer utskottet att under Riksdagens lopp afgifva utlåtanden.

Med afseende å det af 1907 års Riksdag justitieombudsmannen meddelade uppdrag att låta utarbета och till trycket befordra en utförlig historik öfver justitieombudsmansämbetets förvaltning under det första seklet af detta ämbetes tillvaro anmäler justitieombudsmannen, att utsikterna att inom ursprungligen beräknad tid få till stånd en historik af afsedd omfattning numera af uppgifven anledning äro ringa eller inga.

Enligt hvad i berättelsen omförmäles hafva justitieombudsmannens ämbetsresor under året omfattat Västmanlands län, Ångermanland samt delar af Södermanland, Värmland och Halland. Under dessa resor hafva besökts länsstyrelser, domkapitel äfvensom rådstufvurätter och häradshöfdingar tillika med länsfängelser samt krono-, stads- och häradshäkten. Krigsrätternas protokoll hafva äfven varit föremål för granskning, hvarjämte uppmärksamhet ägnats åt domstolarnas arkiv. I afseende å hvad under resorna förekommit hänvisar justitieombudsmannen till de förda resediarierna.

Öfver de under år 1909 handlagda klagomål och anställda åtal meddelas i ämbetsberättelsen följande öfversikt:

Vid 1909 års början voro af förut inkomna klagomål fortfarande under handläggning	29
Under året hafva inkommit klagoskrifter till ett antal af	309
	Summa 338

Af dessa ärenden hafva såsom återkallade afskrifvits	3
till annan myndighet öfverlämnats	6
efter vederbörandes hörande fått förfalla	77
„ annorledes verkställd utredning afskrifvits	10
utan åtgärd afskrifvits	172
till åtal hänvisats	13
föranledt annan åtgärd än åtal	29
vid årets slut varit hvilande i afbidan på förklaring eller påminnelser	12
vid årets slut varit på pröfning beroende	16
	Summa 338

Under år 1909 hafva 20 åtal mot ämbets- och tjänstemän anställts, nämligen:

på grund af förd klagan	13
„ „ „ anmärkning vid ämbetsresa	1
af annan anledning	6
	Summa 20

Berättelsen upptager meddelande därom, att sedan början af senaste lagtima riksmöte någon förklaring af lag, i den ordning 19 § regeringsformen bestämmer, icke blifvit af Kungl. Maj:t meddelad. I en vid berättelsen fogad bilaga lämnas uppgifter från samtliga departementen rörande de åtgärder, som blifvit under år 1909 vidtagna i anledning af Riksdagens till Kungl. Maj:t aflåtna skrivelser. Berörda bilaga innehåller därjämte en tabell öfver de skrivelser Riksdagen år 1909 till Kungl. Maj:t aflåtit.

Vid den granskning af justitieombudsmannens ämbetsförvaltning, som lagutskottet sålunda grundlagsenligt förehaft, har någon anledning till anmärkning icke förekommit, hvilket utskottet härmed för Riksdagen anmäler.

Stockholm den 4 februari 1910.

På lagutskottets vägnar:

ERNST TRYGGER.

Reservation

af herr *Lindhagen*, som anförde:

»Af justitieombudsmannens diarium inhämtas, attorstrejkskommittén i Norrköping i skrifvelse den 30 augusti 1909 hos ombudsmannen anmält stadens polismästare för laga åtgärders vidtagande med anledning af nedannämnda förfarande.

Inne i portgången till Folkets hus i Norrköping samt på väggen å ett uthus inne på gården hade under den stora arbetskonflikten år 1909 af strejkkommittén anslagits en del listor, på hvilka under rubriken »de som svikit» upptagits en förteckning på en del personer med angifvande af deras arbetsställen och i ett flertal fall äfven deras adresser. Dessa anslag blefvo på polismästarens order nedtagna af detektivkonstaplar.

På de allmänt begagnade anslagstaflorna ute i själfva staden, hade anslagits af strejkkommittén dels en uppmaning ifrån »styrelserna» till textilarbetarna att icke falla undan för arbetsgifvarnes hot om afsked, hvarigenom de försökte skrämman arbetarne tillbaka och därmed splittra de hittills enigt uppträdande massorna utan hålla ut så länge striden varade, besökaorstrejksmötena, taga del af ställningen och kämpa som kamrater. I detta upprop fanns äfven inflikadt förmaningen: »betänken eder blif aldrig strejkbrytare», med tillagd erinran att »enhvar, som nu återgår till arbetet af sina kamrater och alla rättänkande samhällsmedlemmar betraktas som förrädare och får för sin judasgärning en förrädares lön, bittert förakt af alla». Vidare hade å samma anslagstaflor ute i staden anslagits en resolution antagen vidorstrejksmöte med i sak väsentligen enahanda innehåll som det sist nämnda uppropet. Dessa plakat blefvo också på polismästarens order nedrifna.

I afgifven förklaring anförde polismästaren hufvudsakligen följande. Då en del iorstrejken deltagande började återgå till arbetet samlade sig strejkande i massor framför arbetsplatserna till s. k. demonstrationer. Sedan dessa genom myndigheternas ingripande upphört, uppsattes de ofvannämnda listorna i portgången och in på gården i Folkets hus samt gjordes förenämnda anslag å anslagstaflorna ute i staden. Snart inkommo en mängd klagomål, öfver att personer upptagna å berörda listor trakasserades. Sedan polismästaren gjort sig underrättad,

att dessa klagomål voro befogade och att många af dem, som börjat arbeta, ånyo upphört med anledning af berörda trakasserier, tillkallade polismästaren den 28 augusti en medlem i strejkkommittén och hemställde till honom att ombesörja anslagens borttagande. Denne sade sig vilja lämna besked senare på dagen efter att ha hört öfriga medlemmar af strejkkommittén. Då emellertid sedermera meddelades att svar ej kunde motses förr än följande dag på kvällen, lät polismästaren nedtaga anslagen såväl i Folkets hus som ute i staden. I fråga om dessa åtgärders befogenhet framhöll polismästaren, att något anslag icke nedtagits inne i lokalerna eller förstugorna till Folkets hus, utan endast i inkörsporten och å uthusväggen midt emot porten. Portarne hade stått uppslagna hela dagarne, så att hvem som hälst kunnat få taga del af anslagen. Äfven om området möjligen icke skulle kunna betraktas såsom allmän plats i lagens mening, var det dock ett område, dit allmänheten hade obehindradt tillträde. Att de här anslagna listorna inneburo och äfven voro afsedda att innebära en kränkning och ett hot mot de utpekade torde få anses ställt utom allt tvifvel och hade för öfrigt af erfarenhet bestyrkts. Hvad anginge anslagen i staden syntes dessa innehålla ett så bestämdt och tydligt hot, att något bevis därför knappast torde kunna anses erforderligt. Slutligen betonade polismästaren, att enligt meddelande från befalningshufvande regeringen särskildt framhållit sin önskan att under nu rådande förvecklingar »allt gjordes för att upprätthålla medborgarnes fordran på frihet till arbete». Visserligen vore det uppenbart, fortsatte polismästaren, att detta icke finge anses innefatta något bemyndigande för eller någon uppmaning till polismyndigheten att med andra än lagliga medel söka skydda arbetsvilliga i deras arbete, men det lärer å andra sidan få betraktas som en bestämd erinran till vederbörande om deras plikt att, där så kunde erfordras, begagna alla de medel och utvägar, som lag och författningar medgifva, för att bringa nödigt skydd åt alla, som önskade arbeta.

Strejkkommitterade afgåfvo påminnelser hos ombudsmannen. De vidhöllö sin redan i angifvelsen afgifna förklaring, att de ifrågavarande listorna anslagits för att tjäna till vägledning att vid det å gården till Folkets hus dagligen utdelade understödet till 2,000 å 3,000 personer, icke äfven personer, som hade arbete, erhöllo understöd. Listorna hade också endast anslagits inne i berörda byggnad samt där blott i portgången och inne på gården. I porten till huset finnas dörrar, som alltid tillåsas nattetid. Portgången och gården voro i detta hus lika litet som i andra icke att betrakta som offentlig plats. Polismästarens antydning om ett visst samband mellan de omförmälda demonstrationerna

och anslaget af listorna vore fullständigt oriktigt. Strejkkommittén hade för öfrigt aldrig uppmanat till någon som helst demonstration, och medlemmar i kommittén hade vid alla tillgängliga tillfällen offentligt som enskildt uppmanat allmänheten och de strejkande att noga ställa sig polismyndighetens föreskrifter till efterrättelse. Huruvida trakasserier förekommit mot så kallade arbetsvilliga vore kommittén icke bekant, men hade sådant förekommit, kunde kommittén med bestämdhet säga, att det icke skett på uppmaning af kommittén. För öfrigt förtjänade det erinras, att, kommittén veterligt, under hela storstrejken och därefter icke i Norrköping förekommit ett enda så kalladt Åkarpsmål, hvilket torde bevisa, att polismästarens framställning, i hvad den rör trakasserier mot arbetsvilliga, vore öfverdrifven. Intet förbud existerade i Norrköping att å därför uppsatta anslagstaflor bringa tillkännagifvanden till allmänheten, och då detta vore tillåtet för andra, borde det äfven vara tillåtet för kommittén.

Enligt anteckning i justitieombudsmannens diarier resolverade ombudsmannen den 9 december 1909, att med afseende å hvad i förklaringen anförts fann han, att polismästaren icke skäligen kunde anses ha gjort sig skyldig till tjänstefel, i följd hvaraf klagoskriften ej föranledde vidare åtgärd.

Af de ordalag, hvori justitieombudsmannen för detta fall klädt sitt beslut, kan med stor sannolikhet dragas den slutsatsen, att han icke helt gillat förfarandet i och för sig, men ansett att åtal för tjänstefel ej kunnat anställas. Samma slutsats ungefär, hvartill domstolarne kommit i två af de tre uti ombudsmannens berättelse återgifna åtal, som af honom anställts för obehörigt ingrepp i församlings- och föreningsfriheten. I ett af dessa fall dömdes en polismästare af hofrätt till 25 kronors böter (en ledamot i rätten ansåg åtalade förfarandet sakna stöd af lag, men ej böra föranleda ansvar för tjänstefel). I ett annat fall blef en kronofogde, som af häradsrätt dömts till 15 kronors böter, af hofrätten förklarad ha felaktigt förfarit, men icke så, att ansvar därför borde äga rum (två ledamöter frikände alldeles, och en ledamot fastställde häradsrättens utslag). I ett tredje fall blef en regementsöfverste af krigshofrätten enligt de militära ledamöternas sammanstämmande mening förklarad icke hafva gjort sig skyldig till tjänstefel genom förbud för underofficerare att tillhöra Sveriges underofficersförbund (rättens civila ledamot förklarade öfversten ha förfarit felaktigt i sitt ämbete, men icke så, att förfarandet borde föranleda ansvar).

Man kan visserligen förstå en sådan uppfattning från justitieombudsmannens sida. Med hänsyn till den mildhet, hvarmed tjänstefel, särskildt när de riktas mot folkliga åskådningar och rörelser af myndigheterna, bedömas i motsats till den stränghet, som öfvas mot arbetareklassen och vid beifrandet af åsiktförbrytelser, hade säkerligen ett åtal i detta fall vid domstol affärdats på samma sätt, som skett med de två sistnämnda. Och såsom jag äfven vid ett tidigare tillfälle framhållit, är det förklarligt, att en justitieombudsman vid afgörandet, om åtal bör ske eller icke, anser sig böra räkna med domstolspraxis. Det måste tillika medgifvas, att regeringens till polismästaren framförda order åt de administrativa myndigheterna att icke sky några öfverkomliga medel, utgör en förmildrande omständighet vid bedömandet af denne senares handlingssätt. De ordalag, i hvilka polismästaren till sitt fredande åberopar denna order, synas ock innefatta en förtäckt antydning om att utan detta cirkulär skulle ett nedrifvande af anslagen åtminstone inne uti Folkets hus uteblifvit.

Saken har emellertid i och för sig en sådan principiell betydelse med oberäknelig räckvidd, att den ej får lämnas obeaktad.

Inom lagutskottet framhölls vid detta ärendes handläggning, att polismyndighets rätt att ingripa på sätt som skett grundade sig på en med vårt rättssystem införlifvad sedvanerätt, för hvilken gränsen ytterst uppdrages af polismyndighetens omdöme om hvad den finner vara ändamålsenligt i de särskilda fallen. Med en sådan uppfattning skulle i det förevarande fallet konsekvensen blifva, att polisen kunnat och bort nedtaga anslag af ifrågavarande beskaffenhet, äfven om de funnits uppsatta inne i lokalerna till Folkets hus, en konsekvens, från hvilken polismästaren i Norrköping dock synes tagit afstånd i sin förklaring, men hvilken konsekvens inom lagutskottet däremot drogs och försvarades af en framstående polisman från hufvudstaden. Det behöfver knappast erinras om hvilken farlig lära detta är, att polismyndighet äger här i landet efter sitt godtfinnande skapa sedvanerätt, för hvilken allmänheten och domstolarne sedan skola böja sig.

En annan allvarlig sak, hvarpå det nu anmärkta fallet leder särskild uppmärksamhet, är att under de sociala striderna myndigheterna i stället för att med upplyst insikt om stridernas orsaker och mål stå såsom oväldiga fredsmäklare, allt oftare framträda såsom kamplystna hjälptrupper åt den ena parten, arbetsgifvarne. Det ligger i öppen dag huru som en mängd ingripanden hufvudsakligen blott äro ägnade att till förmån för arbetsgifvarnes sak komma till lifs arbetarnes sammanhållning, hvilket är deras enda och oundgängliga vapen i striden. Regeringens

ofvannämnda cirkulär döljer som sagdt bakom masken företrädesvis ett fältrop till myndigheterna i sistnämnda syfte. Att här efter måttet af lag och rättvisa uppdrages en gräns mot våld och godtycke bör vara en synnerligen viktig angelägenhet under nuvarande förhållanden.

Lämnande åsido de anslag som i förevarande fall uppsatts å offentliga platser, där polisen ju anses ha större handlingsfrihet, bör enligt min mening i fråga om de inom Folkets hus uppsatta anslagen, om hvilka skriftväxlingen och hufvudsakligen rört sig, uppställas den elementära fordran, att de lagligen bort ovillkorligen lämnas i fred. Uppsättandet har icke varit förbjudet än mindre straffbart enligt någon gällande lag, och hvarken deras innehåll eller omständigheterna i öfrigt borde med stöd af någon polismyndighetens själftagna sedvanerätt berättiga polisen att intränga på detta arbetarnes privata område.

Utan att som sagdt vilja framställa något särskildt klander mot justitieombudsmannens personliga ställning i förevarande fall har jag på angifna skäl dock inom utskottet ansett åtal för nedrifvandet af sistberörda anslag hafva bort anställas samt påyrkat, att utskottet måtte frambära en sådan uppfattning till Riksdagen.»